

travelbook

Riwiera turecka

Bezdroża

Mistrzowska **ERGO**
ochrona **HESTIA**
#

Autor przewodnika: Witold Korsak

Współpraca: Krzysztof Dopierała (uzupełnienia w rozdziałach *Informacje praktyczne i Informacje krajoznawcze*)

Aktualizacja: Sabina Cieśla

Redaktor prowadzący: Miron Kokosiński

Redakcja i korekta: Anna Pałczyńska, Sabina Cieśla

Skład: Zofia Łucka, Łukasz Krzak

Okładka: materiały graficzne zostały wykorzystane za zgodą Shutterstock Images LLC

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?berit2>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie II

ISBN: 978-83-283-5437-1

Copyright © Helion, 2019

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKcje RIWIERY TURECKIEJ _____	8
INFORMACJE PRAKTYCZNE _____	13
PRZED WYJAZDEM _____	14
Wybór czasu podróży _____	14
Źródła informacji _____	14
Formalności _____	15
DOJAZD _____	16
Podróż samolotem _____	17
Podróż samochodem _____	17
Podróż koleją _____	18
Podróż autobusem _____	19
NA MIEJSCU _____	20
Wymiana waluty _____	20
Środki transportu _____	20
Opieka medyczna _____	26
Bezpieczeństwo _____	27
Komunikacja _____	28
Informacja turystyczna _____	29
Noclegi _____	30
Wyżywienie _____	32
Pamiątki _____	34
INFORMATOR A-Z _____	38
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE _____	49
KRAJOZNAWCZE ABC _____	50
Charakterystyka geograficzna _____	50
Klimat _____	51
Świat roślin _____	51
Świat zwierząt _____	52
SPOŁECZEŃSTWO _____	54
Ludność _____	54
Język _____	55
Religia _____	55
KULTURA I SZTUKA _____	58
Antyczni Grecy i Rzymianie _____	58
Bizancjum _____	60

Islam a sztuka	64
Architektura turecka	65
Muzyka	68
Obyczaje	70
KUCHNIA	71

WYBRZEŻE MORZA EGEJSKIEGO _____ 73

TROJA	74
ASSOS	78
AYVALIK	80
BERGAMA (STAR. PERGAMON)	84
▶ ATATÜRK – OJCIEC TURKÓW	90
IZMIR (STAR. SMYRNA)	92
SARDES	100
ÇEŞME	103
SELÇUK I EFEZ	105
KUŞADASI	120
▶ KYRAATHANE, CZYLI CO TO JEST ÇAJ, TAVLA I NARGILA	126
PRIENE	128
MILET	131
DIDYMA	136
MILAS (STAR. MYLASA)	140
BODRUM	143

WYBRZEŻE MORZA ŚRÓDZIEMNEGO _____ 151

MARMARIS	152
DALYAN	156
FETHIYE	160
KSANTOS	166
KAŞ	170
▶ HAMMAM	176
DEMRE (KALE)	178
KEMER	183
TERMESSOS	190
ANTALYA	194
▶ ZWIEDZAMY MECZET	204
PERGE	206
ASPENDOS	209
SIDE	213
ALANYA	220
ANAMUR	227

SŁOWNICZEK POLSKO-TURECKI	231
INDEKS	239

Spis planów i map

Wybrzeże Morza Egejskiego _____	przednia okładka
Troja _____	76
Bergama (Pergamon) _____	86
Pergamon – Górne Miasto _____	87
Izmir _____	92
Izmir – centrum _____	94
Selçuk _____	106–107
Efez _____	109
Kuşadası _____	120–121
Milet _____	133
Bodrum _____	146–147
Termessos _____	192
Antalya _____	196–197
Perge _____	206
Side _____	214–215
Alanya _____	221
Wybrzeże Morza Śródziemnego _____	przednia okładka

Spis ramek

Tureckie placówki dyplomatyczne w Polsce _____	15
Przygotowujemy apteczkę _____	16
Bilet _____	21
Dobijamy targu _____	36–37
Pomoc konsularna _____	44
Wielki potop _____	53
Święta księga _____	56
Kalendarium historyczne _____	62
Instrumenty tureckie _____	68
Niebieskie Oko _____	70
Koń trojański _____	75
List św. Jana _____	101
Powszechny sobór efeski _____	107
Legenda o Jaskini Siedmiu Śpiących _____	116
Filozofowie jońscy _____	132
Legalna kradzież _____	166
Prawdziwa historia św. Mikołaja _____	179
Wycieczki z Demre _____	180
Zdradzony Alketas _____	190

Legenda

- Świątynia chrześcijańska (kościół, cerkiew, zbor)
- Synagoga, inny obiekt związany z kulturą żydowską
- Meczet, inny obiekt związany z kulturą muzułmańską
- Świecki obiekt zabytkowy
- Ruina trwała, obiekt archeologiczny
- Muzeum, galeria
- Inna atrakcja
- Atrakcja przyrodnicza
- Atrakcyjny obiekt przyrody nieożywionej
- Punkt informacji turystycznej
- Dworzec kolejowy
- Dworzec autobusowy
- Stacja metra
- Lotnisko
- Obiekt noclegowy (dowolnego typu)
- Kemping
- Obiekt gastronomiczny (dowolnego typu)
- Supermarket, sklep, targ, bazar
- Kawiarnia internetowa, strefa wi-fi
- Poczta
- Ośrodek zdrowia, szpital
- Apteka
- Policja
- Inny obiekt (sklep, biuro, kasa itp.)
- Plaża
- Kąpielisko, basen
- Przystań promowa, port

Teatr w Aspendos

Jeden z najwspanialszych i najlepiej zachowanych teatrów antycznych w całej Azji Mniejszej, a nawet w basenie Morza Śródziemnego.

Twierdza Mamure Kalesi w Anamur

Średniowieczna twierdza zaliczana do jednej z najbardziej imponujących tego typu budowli w Turcji. >

Grobowce licyjskie w Myrze

Spektakularne grobowce wykute w skale na kształt świątyń z V–IV w. p.n.e. ✓

Maryemana w Efezie

Odbudowany antyczny dom – wg Kościoła rzymskokatolickiego miejsce zaślubin Marii matki Jezusa.

Świątynia Zeusa w Euromos

Stosunkowo dobrze zachowana świątynia w stylu korynckim z II w., położona z dala od ośrodków turystycznych.

Zamek św. Piotra w Bodrum

Mauzoleum w Halikarnasie nie dotrwało do naszych czasów; możemy sobie wyobrazić jakie było potężne, zwiedzając ogromny zamek św. Piotra, zbudowanego przez krzyżowców z... elementów Mauzoleum.

Atrakcje rewiery tureckiej

MIEJSCA, KTÓRE WARTO ZOBACZYĆ

Ogień Chimery w okolicach Kemer

Słynne płomienie wydobywające się wprost z wnętrza ziemi, gdzie dogorywać ma mityczna Chimera. >

Park Narodowy Dilek

Rozciągający się w okolicach Kuşadası obszar ochrony dzikiej przyrody, jedyne miejsce występowania pantery anatolijskiej.

Troja

Wpisane na listę UNESCO ruiny miasta, którego ostatnie chwile poznamy, czytając *Iliadę* Homera.

Kanion Köprülü

Przepiękny, stromy wąwóz z turkusową rzeką na dnie. Uroku dodaje przerzucony wysoko między brzegami rzymski most. >

Ksantos

Wspaniałe pozostałości stolicy starożytnej Licji, wpisane na listę UNESCO.

Plaża Iztuzu

Cudowna, piaszczysta plaża, otoczona wpadającymi wprost do morza górami. Jest miejscem lęgowym żółwi morskich. ↙ ↘

Kup książkę

Poleć książkę

NAJLEPSZE DANIA

Döner

Czyli to, co my najczęściej nazywamy kebabem. W Turcji zdecydowanie smaczniejszy.

Iskender kebab

Paseczki mięsa wymieszane z chlebem i sosem pomidorowym, podawane na talerzu obok jogurtu i warzywnej sałatki.

Manti

Minipierozki nadziewane mięsem, serem lub kapustą, zalane masłem i zimnym jogurtem.

Pide

Turecka „pizza” – płaski chleb przypiekany w piecu, na który kładzie się ser, mielone mięso i warzywa.

Słodycze

Niewiarygodnie wręcz słodkie. Najpopularniejsze to znana u nas chałka; bakława, czyli ciasto przekładane warstwami miodu, migdałów, orzechów włoskich i pistacji czy *lokum* – galaretką z soku winogronowego.

Lahmacun

Podobny do *pide*, ale na cieńszym cieście, bardziej przypomina naleśnik.

Kup książkę

Poleć książkę

MUZEJA I GALERIE

Muzeum Efeskie

Bogate zbiory z wykopalisk archeologicznych w Efezie, m.in.: mozaiki, freski, posągi, monety.

Antalya Müzesi

Jedno z najbogatszych muzeów w Turcji. Zbiory od XV w. p.n.e. do czasów osmańskich.

Muzeum Archeologii Podwodnej

Znajdujące się w Bodrum muzeum prezentuje fascynujące eksponaty odkryte na dnie morza: statki, amfory, posągi.

NIEZAPOMNIANE PRZEŻYCIA

Plaże Phaselis i Olimpos

Wędrowka po ruinach starożytnych miast Phaselis i Olimpos, które położone są przy przepięknych plażach.

Spacer ulicami starożytnego Efezu

Trochę wyobraźni i łatwo cofniemy się w czasie, chodząc po jednym z najpiękniejszych miast starożytności.

Kup książkę

Poleć książkę

Troja

Któż z nas nie słyszał o legendarnej Troi? Rozsławiona przez **Homera** dzięki *Iliadzie*, w której przedstawił ostatnie 40 dni dziesięcioletniej wojny Achajów (Greków), walczących pod wodzą Agamemnona przeciwko Trojańczykom, została odkryta przez **Heinricha Schliemanna** (1822–90) kupca z zawodu, a archeologa z zamiłowania. Jeszcze w 2. poł. XIX w. legendarne miasto króla Priama, którego syn Parys porwał Helenę, wywołując tym samym wojnę trojańską, uchodziło raczej za wymysł twórczego geniuszu Homera niż za poetycką opowieść o wydarzeniach realnych. Zafascynowany *Iliadą* i *Odyseją*, Schliemann rozpoczął wykopaliska na wzgórzu, zwanym po turecku Hisarlık w 1870 r., chociaż powszechnie mniemano, że jeśli w ogóle Troja istniała, to leżała na wzgórzu Ballı Dağı, usytuowanym 20 km dalej na południe, gdzie faktycznie odkryto pozostałości niezidentyfikowanej osady.

HISTORIA

Troja powstała w starożytnej krainie zwanej Troadą, czyli odpowiedniku dzisiejszego półwyspu Biga, a jeszcze wcześniej, nieco bardziej na północ istniała osada Dardanus (stąd nazwa cieśniny Dardanele), będąca wg tradycji pierwszym miastem założonym na półwyspie. Ostał się po niej jedynie *tumulus* (kopiec nagrobny), datowany na wczesną epokę brązu. Dopiero później powstać miał Ilion, znany lepiej pod nazwą Troi. Najstarsze jego warstwy pochodzą, tak jak i Dardanos Tümülüs, z wczesnej epoki brązu (3000 r. p.n.e.), a najmłodsze z okresu późnego cesarstwa rzymskiego (IV w.). W miejscu tym istniało wiele miast

(ponumerowane od I do IX), powstałych jedno na drugim, niszczone przez pożary, trzęsienia ziemi czy najazdy wrogich wojsk. W rzeczywistości było ich o wiele więcej niż dziewięć, gdyż jest to liczba warstw chronologicznych, spośród których znajduje się ponad 40 poziomów!

WARTO ZOBACZYĆ

★ **Ruiny Troi** 📍 8.00–19.30, poza sezonem 8.00–17.00; wstęp: 35 TL. Kasy od ruin dzieli ok. 500 m, a największym zainteresowaniem mas turystów (w szczególności Japończyków) cieszy się, stojące przed małym budynkiem muzeum, wyobrażenie konia trojańskiego, które widnieje na folderach i widokówkach związanych z Troją i w ogóle Turcją. Dla laików ta duża, drewniana konstrukcja może być niemalą atrakcją, ponieważ ruiny miasta nie prezentują się zbyt okazale, a jeśli porównać je z ruinami Pergamonu czy Efezu, w gruncie rzeczy wypadają blado.

Najpierw natkniemy się na dosyć dobrze zachowane fragmenty potężnych niegdyś **murów** z pozostałością kwadratowej wieży, pochodzących z okresu Troi VI (1800–1300 p.n.e.). Następnie idziemy ścieżką wzdłuż murów, przechodząc przez węższe gardło, będące niegdyś **bramą wschodnią**, którego prawa strona to umocnienia z czasów rzymskich, czyli tzw. Troi IX (85 r. p.n.e.–450 r. n.e.). Poznamy je po tym, że bloki są wyciosane z jaśniejszego kamienia. Po wejściu schodami na wzniesienie widzimy po lewej stronie fundamenty kilku domów Troi VI i VII (lata 1300–1050 p.n.e.). Ze wzgórza

Koń trojański

Mit o koniu trojańskim znany jest każdemu. Współczesnym, ale już i starożytnym, pomysł z drewnianym posągami, który Trojańczycy tak naiwnie wciągnęli do miasta, wydawał się nieco naciągany. Mogła to być oczywiście *licentia poetica* Homera, ale badacze zawsze doszukują się w legendzie ziaren prawdy. Powstała pewna mało znana hipoteza dotycząca Troi VI (tej zniszczonej trzęsieniem ziemi), która była solidnym, bogatym miastem, bardziej odpowiadającym opisowi Iliady niż nieciekawej zbiór lepiarek Troi VII. Hipoteza wiąże się z postacią Posejdona, władcy mórz i oceanów, ale i boga odpowiedzialnego za trzęsienia ziemi. Co ciekawe, jego symbolem, a zarazem zwierzęciem mu poświęconym był koń. Możliwe jest, że oblegane miasto nawiedziło trzęsienie ziemi, które nad wyraz ułatwiło zadanie najeźdźcom – w Troi

wybuchła panika, runęły mury i z pewnością pośród ruin kamiennych zabudowań zginęło wielu ludzi. Trzęsienie z kolei nie uczyniło nic złego znajdującym się na niezabudowanym terenie Achajom. Można więc powiedzieć, że to koń Posejdona wpuszcili ich do obleganego miasta. I właśnie ten koń-symbol został uwieczniony w homeeryckiej epepei.

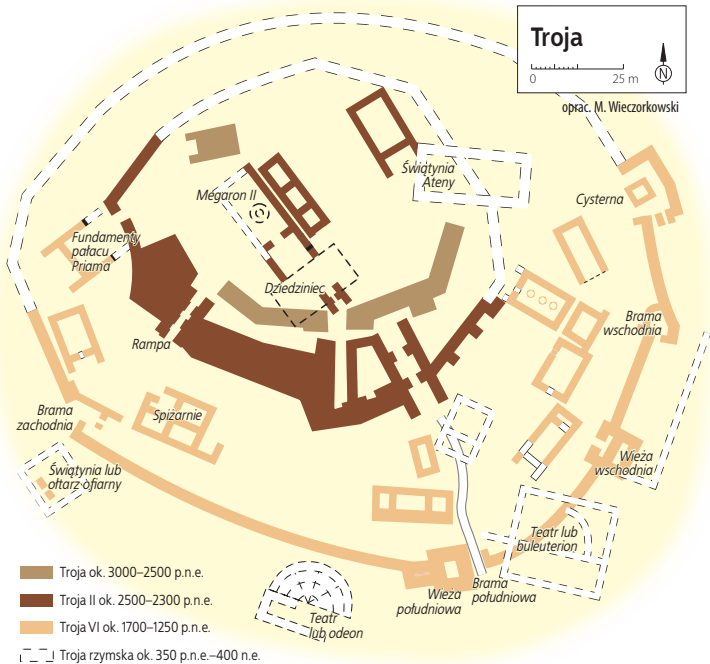
▼ Ruiny starożytnej Troi

Kup książkę

Poleć książkę

spojrzeć możemy w dół – na wschód, gdzie odkryto pozostałości **wieży-cysterny**, w której w czasach Troi VI prawdopodobnie przechowywano wodę. Dalej ścieżka poprowadzi nas w okolice, gdzie stała grecka **świątynia Ateny** (Troja VIII, lata 700–85 r. p.n.e.), przebudowana później przez Rzymian za pierwszego cesarza rzymskiego Augusta (29 r. p.n.e.–14 r. n.e.). Podstawa świątyni miała wymiary 34 × 16 m. Przejdziemy teraz przez najstarszą część miasta, obok granic Troi I (lata 3000–2500 p.n.e.), wyznaczonych prymitywnymi obwarowaniami widocznymi po lewej stronie. Za nimi widać już nieco lepsze, wybudowane w czasach Troi II (lata 2500–2200 p.n.e.), a po prawej stronie znajdują się ruiny domów typu **mégaron**, czyli prostokątnych budowli z paleniskiem

pośrodku, poprzedzonych przedsionkiem z kolumnami. Budynek takie wykształciły się w Grecji za czasów mykeńskich, a widoczne tutaj pochodzą z końca III tysiąclecia p.n.e. Idąc dalej, dotrzemy do kamiennej rampy szerokiej na 6 m, a długiej na ponad 20 m. Wybudowano ją również w okresie Troi II, a przechodziło się nią na wyżynę, gdzie później Schliemann znaleźć miał „skarby Priama”.

Tym samym znaleźliśmy się poza murami Troi II. Po lewej stronie widzimy resztki budynku w kształcie litery L, który mógł służyć jako magazyn żywności w czasach Troi VI, a po przeciwnej stronie ścieżki – fundamenty domów pochodzących z tego samego okresu. Następnie wychodzimy poza mury południowe Troi VI, gdzie po prawej stronie znajdują się ruiny **sanktuarium** z czasów hellenistycznych i rzymskich.

Kup książkę

Poleć książkę

Nie wiadomo, jakiemu bóstwu było ono poświęcone, gdyż znalezione fragmenty ścian z inskrypcjami nie zachowały się w zadowalającym stanie. Następnie przechodzimy obok miejsca (po prawej), gdzie stał **gimnazjon**, a nieco dalej znajdują się pozostałości grecko-rzymskiego **odeonu** (teatru muzycznego – budowla

podobna do teatru, ale kryta dachem), za którymi widać zarysy domu z filarami. Ostatnimi „atrakcjami” wykopalisk są ruiny południowej bramy z czasów Troi VI oraz rzymskiego **buleterionu**, czyli budynku, gdzie zbierały się posiedzenia rady (*bule*), rozpatrującej polityczne i administracyjne kwestie dotyczące miasta.

Komunikacja

Najłatwiej przyjechać tu bezpośrednim dolmuszem z Çanakkale (kierunek: Truva lub Tevfikiye, 7 TL, 40 min). W sezonie dolmusze odjeżdżają co około pół godziny, nieco rzadziej kursują poza sezonem. Z Çanakkale można wybrać się do Troi również w ramach wycieczki zorganizowanej (korzystając np. z usług firmy Gallipoli, wtedy całonocna wycieczka wyniesie 240 TL; www.gallipolitur.com).

Przybywając zaś z południa, należy powiadzić kierowcy o zamiarze zwiedzenia Troi (nikt nie wymaga znajomości języka, wystarczy kilkakrotnie powiedzieć: „Truva”) i pilnować drogi.

Około 30 km przed Çanakkale zobaczymy niewielkie skrzyżowanie na wysokości wioski Gökçalı, na którym oznaczony jest skręt w lewo – Truva.

Miejmy nadzieję, że odległości 6 km nie będziemy musieli pokonywać piechotą i że nadjedzie dolmusz lub jakiś życzliwy kierowca podwiezie nas do pobliskiego Tevfikiye. Kto chce bezpośrednio z Troi pojechać

na południe (co jest godne polecenia), musi dostać się dolmuszem z powrotem na główną drogę (E87/D550, z północy na południe) i tam poczekać na autobus lub okazję, jadące do Ayvacık (jeżeli zamierza zwiedzić Assos) bądź dalej, w stronę Ayvalık i Izmiru. Planując takie przedsięwzięcie, trzeba odpowiednio wcześniej wyruszyć z Çanakkale. Do głównej drogi można też oczywiście dojść pieszo, próbując łapać okazję.

Noclegi i wyżywienie

Większość turystów przyjeżdża do Troi jedynie na kilka godzin, na własną rękę lub z wycieczką zorganizowaną, i wraca na nocleg do Çanakkale lub jedzie dalej na południe. Mimo to pobliska wioska Tevfikiye posiada kilka przyjemnych miejsc, w których można spędzić noc. **Varol Pansiyon**; tel.: +90 286 2 830 828; jedyńka 120 TL, dwójka 210 TL. Rodzinny pensjonat, chyba najkorzystniejsza w wiosce relacja jakości do ceny. Nieco droższy jest pobliski **hotel Hisarlık**, który posiada także smaczną restaurację.

▼ Odeon w Troi

Kup książkę

Poleć książkę

Termessos

Niewiele wiadomo o najstarszej historii miasta. Mimo że zdaje się, iż terytorialnie powinno ono należeć do krainy Licji, w rzeczywistości leży już na terenie historycznej Pizydii, graniczącej z Licją i Pamfilią od północy. Mieszkańcy Termessos nie poczuli się do przynależności do którejsz z tych społeczności. Prawdopodobnie zamieszkiwali te góry, zanim jeszcze przybyli tu Licyjczycy, a nazywali siebie Solymami, tak jak pobliską górę Solymos (dzisiaj Güllük Da, 1215 m n.p.m.). Już Homer wspomina o Solymach w *Iliadzie*, mówiąc, iż był to wojowniczy naród, ale pierwszym

potwierdzonym źródłowo zdarzeniem związanym z Termessos było oblężenie miasta przez Aleksandra Wielkiego w 333 r. p.n.e. Nie mogąc poradzić sobie z walecznymi mieszkańcami, których głównym atutem było strategiczne położenie Termessos (nazywane do dziś Orlim Gniazdem), Aleksander odstąpił od zamiaru zdobycia miasta i podążył w głąb Pizydii, aby zajmować inne, stawiające mniejszy opór. Po jego śmierci szczęścia próbował jeden z diadochów (następców) wielkiego wodza, Antygon Jednooki, ale po kilkudniowej próbie zaniechał i on przedsięwzięcia.

Zdradzony Alketas

Alketas był jednym z wodzów Aleksandra Wielkiego, który skrył się w Termessos przed następcą Aleksandra, Antygonem Jednookim. Nie wiemy, na jakim tle wybuchł konflikt pomiędzy dwoma generałami, ale prawdopodobnie chodziło o podział imperium po śmierci władcy. Alketasa wsparli młodzi mieszkańcy miasta, przede wszystkim zaś butni oficerowie termessowskiej armii, natomiast złożona głównie z seniorów rada miejska odnosiła się do Alketasa z powściągliwością. Kiedy Antygon na czele wielkiej armii stanął pod murami miasta, przerażona starszyzna, wbrew świętym zasadom gościnności, posłała do wroga tajny list, w którym zobowiązała się oddać bez walki młodego Macedończyka, żywego lub martwego. Alketas domyślił się zdrady, ponieważ jego zwolennicy zostali pewnej nocy podstępnie wydaleny z miasta. Chcąc ocalić honor,

popenił samobójstwo, a zadowolona rada wysłała Antygonowi jego zwłoki. W tym samym czasie młodzi oficerowie powrócili do miasta i przejęli nad nim kontrolę, co rozwścieczyło Antygona, który mimo odniesionego sukcesu zapragnął zdobyć miasto. Nauuczony doświadczeniem Aleksandra wiedział, że dopóki żołnierze nie wyjdą spoza murów, dopóty jego wysiłki będą daremne. Dlatego też postanowił ich do tego sprowokować: przez kolejne trzy dni wystawione na widok mieszkańców Termessos zwłoki Alketasa były regularnie, w niewiarygodny wręcz sposób bezczeszczone z nadzieją na chęć zemsty ze strony krewkich żołnierzy. Wygrał jednak rozsądek i Antygon musiał zaniechać oblężenia; odmaszerował w nieznaną, pozostawiając martwego wodza na pobliskim wzgórzu. Zwolennicy Alketasa pochowali go z wielkimi honorami w pięknym grobowcu opodal miasta.

Nie wiadomo dokładnie, jak to się stało, iż Termessos przypadło królestwu pergameńskiemu, a konkretnie założycielowi Attalei, Attalosowi II, być może potomkowie Solymachów zrozumieli, że kilkunastowieczna izolacja nie wpływa zbyt dobrze na rozwój ich społeczeństwa, a przede wszystkim kultury. Rzymianie uznali miasto za niepodległe, a w czasach bizantyńskich Termessos było wzmiankowane jako siedziba biskupstwa (V w.), ale niedługo po tym, prawdopodobnie na skutek silnego trzęsienia ziemi, zostało opuszczone na zawsze. Większość ruin pochodzi z okresu rzymskiego.

▼ Ruiny Termessos

W niewielkim muzeum obejrzeć można zdjęcia i plany wykopaliisk, a także fotografie gatunków zwierząt i roślin występujących w pobliskich górach.

Pozostałości antycznego miasta możemy zwiedzać w **★Parku Archeologicznym Termessos** 🕒 8.00–19.00, **poza sezonem 8.00–18.00; wstęp: 6 TL**. W pobliżu parkingu znajdują się ruiny **świątyni Hadriana** z dobrze zachowanym propylonem (ozdobny portal). Świątynia była wybudowana w porządku jońskim, otoczona pojedynczą kolumnadą z cellą o długości prawie 8 m. Wspinając się do pozostałych zabytków, idzie się wzdłuż antycznej **Drogi Królewskiej**, która powstała za czasów Attalosa. Po jakimś czasie dojdziemy do potężnych

Kup książkę

Połącz książkę

niegdyś, wewnętrznych murów obronnych z pozostałościami bramy i wieży strażniczej. W ten sposób znaleźliśmy się na terenie miasta właściwego. Wyżej, ok. 150 m od murów, leżą porośnięte gęstwiną ruiny dużego gimnazjonu, długiego na ponad 90 m. Nie mniej zarośnięte są widoczne nieco dalej po prawej stronie pozostałości kolumnowej ulicy. Po jej bokach biegły przedsionki (stoie), pod którymi kryły się sklepy, a pomiędzy kolumnami podpierającymi zadaszenie stały posągi. Po tych ostatnich przetrwały jedynie podia.

Dalej ścieżka prowadzi do samego centrum antycznego miasta. Najpierw wśród zarośli zauważymy pozostałości agory, po której północno-zachodniej stronie ciągnęła się stoa Attalosa, będąca piętrową konstrukcją wybudowaną w porządku doryckim. Powstała ona prawdopodobnie jako fundacja Attalosa dla miasta w ramach wdzięczności za to, że mieszkańcy Termessos pomogli królowi Pergamonu w walce przeciwko pizydiańskiemu miastu Selge. Kierując się w lewo, dojdziemy wzdłuż północno-wschodniej stoa, wybudowanej przez Rzymianina Obarosa i nazwanej jego imieniem (stoa Obarosa), wprost do przepięknie położonego i dobrze zachowanego teatru. Powstał już w czasach hellenistycznych, ale zwyczajem Rzymian został przez nich przebudowany. Po prawej i lewej stronie, pomiędzy audytorium a budynkiem skene, znajdowały się dwa przejścia (parodos), które

pierwotnie były otwarte. Sklepienie nad południowym parodos dodali Rzymianie, aby w ten sposób zwiększyć liczbę miejsc siedzących, zdaje się, że dla ważniejszych mieszkańców miasta. Do budynku skene, gdzie przed występem przebywali i przebierali się aktorzy, przechodziło się przez pięcioro drzwi, z których środkowe były najwyższe. Teatr w 24 rzędach mógł pomieścić ponad 4 tys. widzów.

Na południe od teatru leżą ruiny buleuterionu (budynek zgromadzeń rady miejskiej). Niektóre z jego zachowanych ścian są wysokie na prawie 10 m. Powstał w czasach hellenistycznych, a jego budowniczości zastosowali mieszany styl dorycki i joński. Po lewej stronie buleuterionu zauważyć można pozostałości trzech świątyń. Pierwsza z nich, mniejsza, powstała z fundacji zamożnej rzymskiej rodziny

z Termessos w III w., a poświęcona została **Artemidzie**, o czym informuje inskrypcja na niezle zachowanym portalu prowadzącym niegdyś do przedsionka świątyni (pronaos). Druga, większa budowla również była poświęcona Artemidzie, ale powstała ok. 100 lat wcześniej. Reprezentowała porządek dorycki z pojedynczą kolumnadą naokoło celli. Jeszcze dalej na południe stała kolejna świątynia, tym razem z kolumnami w stylu korynckim, ale nie wiadomo komu, była dedykowana. Datuje się ją na późny okres rzymskiego panowania. Po prawej stronie buleuterionu (od strony północnej) wznosiła się **świątynia Zeusa Solymosa**. Składała się tylko z prostokątnej celli (część świątyni, w której mieścił się posąg bóstwa). Zeus Solymos był bogiem Termessos, chroniącym i wspierającym jego żołnierzy. Idąc dalej ścieżką na północ, mijając tym razem agorę od jej południowo-zachodniego boku, dojdziemy do pozostałości jeszcze jednej budowli sakralnej, tzw. **świątyni korynckiej**, obok której stała druga, mniejsza, wybudowana również w porządku korynckim. Obie datuje się na okres rzymski.

▲ Teatr

Termessos z każdej strony, oprócz wschodu, jest otoczone **nekropoliami**. Największe skupisko grobowców i sarkofagów znajduje się na najwyższym wzniesieniu, leżącym na południowy zachód od miasta. Najbardziej znany grobowiec, zwany **grobowcem Alketasa**, jest usytuowany ok. 150 m na północny zachód od kolumnowej ulicy. Zdobia go ciekawe reliefy, z których jeden przedstawia zbrojnego jeźdźca.

Komunikacja

Ruiny starożytnego miasta Termessos usytuowane są 35 km na północny-zachód od Antalyi, efektownie rozłożone pośród niedostępnych niegdyś gór na wysokości 1050 m n.p.m. w obrębie Parku Narodowego Güllük Dağı. Ponieważ miasto rozciąga się na stosunkowo dużym obszarze, to aby je zwiedzić i wrócić przed zmrokiem do Antalyi, należy wyruszyć wcześniej rano, zwłaszcza że od głównej drogi Antalya – Korkuteli do samych ruin jest jeszcze 9 km, które musimy pokonać pieszo, jeśli nie chcemy słono zapłacić taksówkarzowi czekającemu na skrzyżowaniu. Wyprawa

do Termessos nie należy do najłatwiejszych, szczególnie poza sezonem (wtedy na zjeździe od głównej drogi do miasta nie ma nawet taksówek). Aby się tam dostać, należy wsiąść do minibusu zmierzającego z Antalyi do Korkuteli i dać znać kierowcy, że chcemy wsiąść przy drodze prowadzącej do Termessos. Tutaj czeka nas 9 km pieszego podejścia serpentyną albo jazda taksówką. Dojście zajmie nam ok. 2 godz. Przewóz taksówką z Antalyi kosztuje ok. 70 TL (tam i z powrotem), a udział w zorganizowanej przez biuro podróży wycieczce tyle samo, z tym że wtedy zobaczymy jeszcze wodospad Düden.

Perge

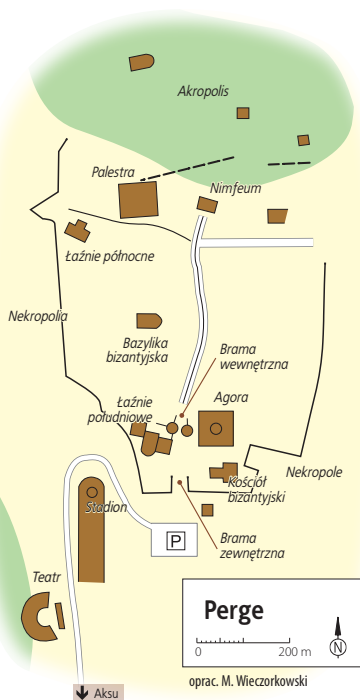
Perge zostało założone przez Greków wyjątkowo wcześnie, bo już ok. XI–X w. p.n.e. Od samego początku posiadało niewielki port przy rzece Kestros (dzisiaj Aksu Çayı), który gwarantował mieszkańcom względny dobrobyt. W VI w. p.n.e. Perge uległo Persom, którzy zasiedlili się tu aż do okresu podbojów Aleksandra Wielkiego. Wtedy to, w 333 r. p.n.e., Macedończyk przepędził najezdźców i uczynił miasto swoją kwartą główną w Pamfilii. Po jego śmierci, jak to bywało z pogranicznymi miastami, przebywały tu na zmianę wojska Seleucydów, Ptolemeuszy i królestwa Pergamonu. W 129 r. p.n.e. miasto przypadło

Rzymianom i prosperowało spokojnie w ramach tzw. *pax romana*.

W 48 r. w Perge przebywał św. Paweł, który założył tu pierwszą gminę chrześcijańską. Nowa religia nie znalazła jednak wielu wyznawców, ponieważ silnie rozwinięty był tutaj kult Artemidy. Mimo to rezydował tutaj biskup, który reprezentował miasto na soborach powszechnych w Nicei (dzisiaj Iznik) w 325 r. i w Efezie w 431 r. Do największego znaczenia Perge doszło w czasach bizantyńskich, kiedy to powstały tu aż trzy bazyliki. Ale napaady Persów i Arabów zmusiły wielu mieszkańców regionu do ucieczki i tak też się stało z obywatelami Perge. Seldżuci, przybywszy tu w 1078 r., zostali niemalże wioską, nieprzypominającą już wspaniałego niegdyś miasta. Pod koniec XIV w. wioska znalazła się w granicach państwa ottomańskiego, a w XVI w. mieszkali tutaj już tylko turkmeńscy pastuszkowie, ale i oni po jakimś czasie to miejsce opuścili.

W starożytnym Perge urodził się słynny grecki matematyk i astronom Apoloniusz (ok. 262–200 p.n.e.), który wprowadził takie pojęcia matematyczne, jak chociażby elipsa, hiperbola czy parabola. Podał wartość liczby π , a także zajmował się wyznaczaniem torów gwiazd i Księżyca. Działał głównie w Aleksandrii.

★ **Ruiny Perge** 🕒 8.00–19.00, poza sezonem 8.00–18.00; wstęp: 35 TL. Przed kasami, po lewej stronie drogi, stoi dobrze zachowany teatr. Jak to bywało w większości miast zajętych przez Rzymian i ten powstały w czasach hellenistycznych przybytek przebudowali oni wg swoich planów. W 26 rzędach zasiadać w nim mogło 14 tys. widzów. Jednym z najważniejszych

dotatków rzymskich jest bariera odgradzająca scenę od widowni, co miało zabezpieczyć widzów przed atakami dzikich zwierząt lub przypadkowymi ciosami gladiatorów. Na górze, naokoło audytorium, biegną zadane arkady, pośrodku których znajduje się łukowy portal, będący głównym wejściem do teatru. Inne wejścia usytuowane były po bokach widowni, w połowie wysokości. Niezłe zachowany budynek skene był piętrowy, a marmurowe reliefy przedstawiały sceny mitologiczne oraz Artemidę i kilku innych bogów. Ciekawie wykorzystano tylną ścianę skene, w której urządzono fontannę z kilkoma kaskadami.

Pierwszym zabytkiem, jaki widzimy po przejściu przez kasy, jest stadion (**hipodrom**), powstały mniej więcej w tym samym czasie co teatr, czyli w połowie II w. p.n.e. Warto wiedzieć, że jest on jednym z lepiej zachowanych starożytnych stadionów w całej Azji Mniejszej. Prześciga go jedynie ten w Afrodyzji (nieopodal Denizli). Budowla ma 234 m długości i 34 m szerokości. Po południowej stronie ciągną się trybuny, od północy zaś znajdowało się ogromne wejście na teren stadionu, po którym zostało jedynie kilka kamieni. Rzędy siedzeń skrywają pod sobą pomieszczenia.

Niektóre z nich służyły jako boksy dla koni i klatki dla dzikich zwierząt, a inne jako sklepy. Wyścigi rydwanów czy walki gladiatorów mogło oglądać naraz ok. 12 tys. widzów. Przez stadion można przejść na przełaj w kierunku wschodnim, aby znaleźć się na parkingu, gdzie zatrzymują się autobusy wycieczkowe.

Idąc zgodnie z trasą na północ, dojdziemy do **bramy zewnętrznej** (lub głównej) wzniesionej przez Rzymian w IV w. Wraz z nią wybudowali oni **ciąg murów**, poszerzając granice miasta, które otoczone było wcześniejszymi, hellenistycznymi murami z monumentalną bramą widoczną w oddali. Brama z zewnątrz była ozdobiona skąpyimi płaskorzeźbami, natomiast od wewnątrz bardzo bogatymi, a dodatkowo stały tam w niszach statuy bóstw i cesarzy. Resztki reliefów, posągów i fryzów są ułożone tuż za bramą po lewej i prawej stronie. Od bramy rzymskiej do hellenistycznej (wewnętrznej) poprowadzone były mury z **propylonami** (ozdobnymi wejściami) mniej więcej pośrodku ich długości. Przez lewy propylon wchodziło się do imponującego kompleksu rzymskich **łaźni**. Pośród ruin można podziwiać system podłogowego ogrzewania wody (wyobraźmy sobie szlachetnie urodzonych

Kup książkę

Poleć książkę

obywateli miasta kąpiących się w basenach w jednym z pomieszczeń).

Ogromna **brama wewnętrzna** (lub hellenistyczna) powstała ok. III w. p.n.e. Pomiędzy okrągłymi wieżami wchodziło się lub wjeżdżało przez portal na dziedzińiec w kształcie podkowy. Dalej przez piętrową bramę z trzema portalami wkraczało się na główną ulicę miasta. Naokoło dziedzińca, w jego murach, znajdowały się nisze mieszczące posągi bóstw i znaczniejszych obywateli miasta. Niektóre zachowane bazy informują poprzez inskrypcje, że posągi przedstawiały m.in. legendarnych założycieli miasta (jak Mopsos i Kalchas). Rzymianie wystawili tutaj dwa posągi członkom, słynnej z wielu inskrypcji rozrzuconych po mieście, rodziny Plancjusza Warusa, senatora za Nerona (połowa I w.). Jego żona Plancia Magna była najwyższą kapłanką tutejszej świątyni Artemidy. Łożyła ona na wiele wspaniałych budowli pergameńskich. Jej posąg był umieszczony w jednej z nisz w bramie zewnętrznej (dzisiaj podziwiać go można w muzeum antalijskim). Również

jej **grobowiec** znajduje się nieopodal bramy, na południowy wschód od portalu.

Główna ulica (o długości ponad 400 m, a szerokości 20 m), po której bokach ciągnęła się wspaniała **kolumnada**, wiodła od bramy wewnętrznej do stóp wzgórza z akropolem. Gdzieś tam w marmurowej wykładzinie widać ślady wozów. Po bokach ulicy znajdowały się sklepy i liczne budynki administracji. Na niektórych kolumnach zachowały się jeszcze szczątkowe **reliefy**; jeden z nich przedstawia boginię Artemidę z atrybutami: łukiem, strzałami i pochodnią. Wzdłuż ulicy biegł pośrodku rodzaj ozdobnego **akweduktu**, na którego końcu jest dobrze zachowane, częściowo odrestaurowane **nimfeum**, czyli ozdobna fontanna (II w.). Była to ogromna, wielopiętrowa konstrukcja ozdobiona licznymi kolumnami i posągami. Do dziś pozostał tylko jeden: przedstawienie lokalnego boga bieżącej wody Kestrosa, personifikacji rzeki. Spływająca woda była rozprowadzana za pomocą wspomnianego akweduktu i systemu kanałów po całym mieście.

Kup książkę

Poleć książkę

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

- 1. ZAREJESTRUJ SIĘ**
- 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI**
- 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ**

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA

 Helion SA

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Riwiera turecka

to miejsce, w którym góry stykają się z morzem, a plaże kuszą rozgrzanym piaskiem i atrakcjami dla tych, którzy lubią aktywnie spędzać czas nad wodą. W tej bajkowej scenerii na niemal każdym kroku odnajdziemy ślady minionych wieków, mityczne miasta, antyczne świątynie, rzeźby, bizantyjskie mozaiki... Gwarne bazyry, hammamy, kawiarnie z wyśmienitą kawą i meczety rozbrzmiewające śpiewem muezinów wprowadzą nas w fascynujący świat Orientu. Niebiański relaks ze szczyptą egzotyki i podróżą do przeszłości – czy można chcieć więcej...?

Piaszczyste **plaże**

Nowoczesne **kurorty**

Mityczne **starożytne miasta**

Zabytki **Orientu**, bazyry i łaźnie

Znakomita **kuchnia** regionalna

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
• <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane
• <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
• <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:
ebookpoint.PL

ISBN 978-83-283-5437-1

Cena 26,90 zł